

Instrukcje bezpieczeństwa i higieny na stanowiskach obsługi maszyn. Obowiązki pracodawców w świetle obowiązujących przepisów prawa

Aleksandra Ciesielska, Radosław Gonet

1. Wprowadzenie

Eliminacja i minimalizacja zagrożeń dla zdrowia i życia, jakie niesie ze sobą obsługa maszyn, uwarunkowane są w znacznym stopniu wiedzą o istnieniu zagrożeń oraz znajomością sposobów ich unikania. Dlatego pracodawca przed dopuszczeniem pracownika do pracy zobowiązany jest do zapoznania go ze sposobami bezpiecznej pracy i zasadami bezpieczeństwa, zawartymi we właściwie opracowanych instrukcjach.

Problem pojawia się w sytuacji, gdy pracodawcy posługują się w tym zakresie wyłącznie instrukcjami opracowanymi przez producentów maszyn, a nie wydają szczegółowych instrukcji bhp, które niezależnie od instrukcji producentów powinny zostać opracowane dla poszczególnych stanowisk pracy. Także w praktyce biegłych sądowych spotykamy się często ze stwierdzeniem, że instrukcja producenta maszyny (dokumentacja techniczno-ruchowa) jest w pełni wystarczającym dokumentem, z jakim należy zapoznać pracownika przed dopuszczeniem go do pracy przy obsłudze maszyny. Nie jest to jednak zgodne z obowiązującymi w tym zakresie przepisami prawa, co zostanie opisane w niniejszym artykule.

2. Wymagania prawne

Kwestie instrukcji dotyczących bezpieczeństwa obsługi maszyn uregulowano w następujących aktach prawnych:

- 1) ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy¹
art. 237⁴ § 2 Pracodawca jest obowiązany wydawać szczegółowe instrukcje i wskazówki dotyczące bezpieczeństwa i higieny pracy na stanowiskach pracy;
- 2) rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 26 września 1997 r. w sprawie ogólnych przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy²
§ 41 ust. 1 pkt 2) Pracodawca jest obowiązany udostępnić pracownikom, do stałego korzystania, aktualne instrukcje bezpieczeństwa i higieny pracy dotyczące obsługi maszyn i innych urządzeń technicznych,
§ 51 ust. 2 Montaż, demontaż i eksploatacja maszyn, w tym ich obsługa, powinny odbywać się przy zachowaniu wymagań bezpieczeństwa i higieny pracy oraz ergonomii, uwzględniających instrukcje zawarte w dokumentacji techniczno-ruchowej;
- 3) rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 30 października 2002 r. w sprawie minimalnych wymagań dotyczących

Streszczenie: Doświadczenia autorów jako biegłych sądowych z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy wykazały, że w sprawach dotyczących wypadków przy pracy z udziałem maszyn powtarza się problem niewłaściwego rozumienia kwestii obowiązków pracodawców w zakresie stanowiskowych instrukcji bezpieczeństwa i higieny. Często pracodawcy nie dopełniają swojego obowiązku prawnego w powyższym zakresie, co w przypadku zaistnienia zdarzeń wypadkowych jest przedmiotem niekorzystnych dla nich rozstrzygnięć. Rozróżnienia bowiem wymaga obowiązek posiadania dokumentacji pochodzącej od producenta maszyny oraz instrukcji obsługi, którą opracowuje pracodawca. W artykule poruszone zostały powyższe zagadnienia na gruncie aktualnie obowiązujących przepisów prawa.

Abstract: Authors, based on their background as court experts in the field of occupational health and safety, note that where accidents at work involve machinery, a recurring problem is the misunderstanding of the employers' obligations in the field of occupational health and safety instructions. Employers often fail to fulfill their legal obligations in this respect, which in the case of accidents at work is the reason for unfavorable court decisions for them. A clear distinction should be made between the obligation to have documentation provided by the manufacturer of the machine and the obligation to create an operating manual prepared by the employer. The article discusses the above issues on the basis of the currently applicable legal provisions.

bezpieczeństwa i higieny pracy w zakresie użytkowania maszyn przez pracowników podczas pracy³;

§ 30 Pracodawca powinien zapewnić pracownikom dostęp do informacji, w tym pisemnych instrukcji dotyczących użytkowania maszyn, zwanych dalej „instrukcjami”.

Jak wynika z powyższego zestawienia, wymaganie w zakresie wydawania instrukcji dotyczących bezpieczeństwa i higieny pracy dotyczy bezpośrednio pracodawcy i jest jego ustawowym

obowiązkiem. Nie zmienia to faktu, że eksploatacja i obsługa maszyn powinny odbywać się przy zachowaniu wymagań uwzględniających instrukcje zawarte w dokumentacji techniczno-ruchowej wydanej przez producenta dla danej maszyny.

3. Wyniki kontroli Państwowej Inspekcji Pracy

Aby wykazać rangę problemu związanego z nieprawidłowościami dotyczącymi instrukcji bezpieczeństwa i higieny pracy, warto skorzystać z danych publikowanych przez Państwową Inspekcję Pracy⁴. Z danych tych wynika, że wśród przyczyn organizacyjnych wypadków przy pracy zbadanych przez inspektorów pracy dominował brak instrukcji posługiwania się czynnikiem materialnym (najczęściej brak instrukcji prowadzenia procesu technologicznego oraz brak instrukcji obsługi maszyn i urządzeń).

Kontrole przeprowadzone przez inspektorów pracy w zakładach, w których miało miejsce najwięcej wypadków przy pracy, objęły m.in. instrukcje bhp. W odniesieniu do 19% kontroli, inspektorzy pracy stwierdzili brak sporządzenia instrukcji bhp określonych procesów lub obsługi maszyn lub niezapewnienie możliwości stałego korzystania z tych dokumentów.

Podczas kontroli inspektorów pracy z roku 2020 najczęściej ujawniane są następujące nieprawidłowości dotyczące instrukcji:

- brak lub nieprawidłowo opracowane instrukcje bhp dotyczące stosowanych w zakładzie procesów technologicznych oraz wykonywania prac związanych z zagrożeniami wypadkowymi lub zagrożeniami zdrowia pracowników;
- brak lub nieprawidłowo opracowane instrukcje bhp dotyczące obsługi maszyn i innych urządzeń technicznych.

Powyższe dane dowodzą, iż naruszenia prawa pracy w zakresie instrukcji bezpieczeństwa stanowią znaczący odsetek ogółu nieprawidłowości, stwierdzanych przez państwowy organ nadzoru nad warunkami pracy. Ma to swoje odzwierciedlenie w zamieszczonym w sprawozdaniu podsumowaniu i sformułowanych priorytetach na rok kolejny.

4. Znaczenie instrukcji

Pracodawca, przed dopuszczeniem pracownika do pracy, zobowiązany jest do zapoznania go ze sposobami bezpiecznej pracy i zasadami bezpieczeństwa zawartymi w szczególności w formie tekstowej, jaką jest instrukcja bezpieczeństwa i higieny pracy. Obowiązek w powyższym zakresie wynika wprost z powołanych wcześniej przepisów, które zobowiązują pracodawcę do udostępniania pracownikom, do stałego korzystania, aktualnych instrukcji bezpieczeństwa i higieny pracy, dotyczących w szczególności stosowanych procesów pracy oraz obsługi urządzeń technicznych. Powyższe wymaganie stanowi uszczegółowienie wymogu określonego w przepisie art. 237⁴ § 2 ustawy Kodeks pracy, który obliguje pracodawcę do wydawania instrukcji i wskazówek dotyczących bezpieczeństwa i higieny pracy na poszczególnych stanowiskach pracy.

Instrukcje spełniają ważną rolę w zabezpieczeniu pracownika przed niebezpieczeństwami związanymi z wykonywaną pracą. Pozwalają m.in. ukazać zagrożenia występujące na

danym stanowisku pracy, przy użyciu sprzętu stanowiącego wyposażenie stanowiska, czy zagrożenia wynikające ze stosowanego procesu technologicznego. Równocześnie konkretyzują obowiązki pracownika mieszczące się w ogólnie sformułowanym obowiązku przestrzegania przepisów i zasad bhp, w tym stosowania systemów zabezpieczających przewidzianych do stosowania w warunkach zagrożenia.

Adekwatny jest zatem obowiązek pracodawcy, wynikający z § 2 ust. 1 rozporządzenia Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 27 lipca 2004 r. w sprawie szkolenia w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy⁵, polegający na zapewnieniu pracownikowi odpowiedniego przeszkolenia, w tym przekazaniu mu informacji i instrukcji dotyczących zajmowanego stanowiska pracy lub wykonywanej pracy. Z kolei pracownik jest zobowiązany potwierdzić na piśmie zapoznanie się z przepisami oraz zasadami bezpieczeństwa i higieny pracy. Zapoznanie z instrukcjami jest więc warunkiem prawidłowego przeszkolenia pracownika, co powinno stanowić element instruktażu stanowiskowego, zakończonego sprawdzianem wiedzy i umiejętności w zakresie bezpiecznego wykonywania pracy – zgodnie z zapisami instrukcji.

5. Instrukcje dostarczane przez pracodawcę

Jak wynika z wcześniejszej części artykułu, pracodawca jest zobowiązany wydawać i udostępniać pracownikom instrukcje bezpieczeństwa i higieny pracy użytkowania maszyn. Dokumenty te powinny być aktualne i zawierać co najmniej informacje dotyczące bezpieczeństwa i higieny pracy w zakresie:

- warunków użytkowania maszyn;
- występowania możliwych do przewidzenia sytuacji nietypowych;
- praktyki użytkowania maszyn.

Instrukcje powinny, w sposób zrozumiały dla pracowników, wskazywać czynności, które należy wykonać przed rozpoczęciem danej pracy, zasady i sposoby bezpiecznego wykonywania pracy, czynności do wykonania po jej zakończeniu oraz zasady postępowania w sytuacjach awaryjnych, stwarzających zagrożenia dla życia lub zdrowia pracowników. Udostępnianie pracownikom instrukcji powinno zapewnić im możliwość stałego z nich korzystania.

Obowiązujące przepisy prawa formułują wobec pracodawcy wymagania, aby instrukcje zawierały m.in. informacje dotyczące bezpieczeństwa w zakresie występowania możliwych do przewidzenia sytuacji nietypowych. Sytuacja nietypowa jest odstępstwem od zaplanowanego przebiegu procesu pracy, ale nie jest jeszcze awarią. Źródłem wiedzy o możliwości wystąpienia tego rodzaju sytuacji może być informacja statystyczna (ponieważ występowała już w przeszłości) albo prognozowana (możliwa do przewidzenia, pomimo że nie było jeszcze takich sytuacji). W większości przypadków z sytuacjami nietypowymi operatorzy maszyn radzą sobie samodzielnie, gdyż nie wymagają one zatrzymania pracy maszyny i wezwania służb technicznych. Brak wskazania w instrukcji możliwych do przewidzenia sytuacji nietypowych to nieprawidłowość dotycząca istotnych informacji z zakresu bezpiecznej obsługi maszyny. W następstwie zapoznawany z takim dokumentem pracownik nie dysponuje informacjami o sposobie reagowania w określonych stanach pracy, stanowiących odchylenie od zaplanowanego przebiegu procesu pracy, które powinno zostać usunięte przez operatora.

Wobec powyższego, należy wskazać w instrukcji tego rodzaju sytuacje wraz z informacją o obowiązujących wówczas procedurach bezpieczeństwa. Sytuacje nietypowe, o których mowa, nie powinny być w instrukcjach uogólniane w formie zapisu: „Należy zawsze zgłaszać się do swojego bezpośredniego przełożonego po odpowiednie i wyczerpujące wytyczne i wskazówki dla rozwiązania nieprzewidzianych utrudnień lub wątpliwości dotyczących bezpiecznego wykonania powierzonej pracy”. Taki zapis nie daje bowiem pracownikowi jednoznacznych wytycznych co do zasad bezpieczeństwa i sposobu postępowania. O braku zrozumienia powyższej kwestii świadczy także zawarcie w instrukcji zapisu: „W przypadku wystąpienia jakiegokolwiek zagrożenia wcisnąć przycisk STOP AWARYJNY” – także w odniesieniu do sytuacji nietypowych. Taki tok postępowania nie może zastępować wymogu prawnego zobowiązującego pracodawcę do zawarcia informacji w zakresie występowania możliwych do przewidzenia sytuacji nietypowych. Sytuacja nietypowa nie jest bowiem awarią, lecz odstępstwem od zaplanowanego przebiegu procesu pracy. W przypadku awarii wymagane jest zatrzymanie maszyny i wezwanie odpowiednich służb, gdyż operator nie powinien w takiej sytuacji podejmować żadnej interwencji poza bezpiecznym zatrzymaniem maszyny. Natomiast w przypadku zaistnienia sytuacji nietypowej nie ma konieczności wezwania służb technicznych, gdyż reagowanie na zaistnienie takiego stanu jest w zakresie obowiązków operatora, opisanych w instrukcji bhp.

W tym miejscu należy zwrócić uwagę, że w praktyce instrukcje opracowuje się w oparciu o:

- akty prawne, szczególnie dotyczące bezpieczeństwa i higieny pracy przy wykonywaniu określonych prac;
- instrukcje obsługi dostarczane wraz z maszyną przez producenta lub jego upoważnionego przedstawiciela;
- ocenę ryzyka zawodowego na danym stanowisku pracy;
- analizę wypadków, zdarzeń potencjalnie wypadkowych oraz możliwych do przewidzenia zdarzeń niebezpiecznych na danym stanowisku pracy;

- konsultacje z doświadczonymi pracownikami oraz pracownikami nadzoru, w oparciu o dobre praktyki bezpiecznych metod pracy, stosowanych w danym zakładzie pracy.

Szczególne znaczenie, w instrukcjach opracowywanych przez pracodawców, ma zawarcie w ich treści informacji o sposobach bezpiecznej pracy i zasadach bezpieczeństwa, których elementem jest eksploatacja maszyn, oraz o właściwie dobranych i skutecznych systemach chroniących pracowników przed zagrożeniami na stanowiskach pracy.

6. Instrukcje dostarczane przez producentów maszyn

Eksploatacja maszyn, w tym ich obsługa, powinny odbywać się przy zachowaniu wymagań bezpieczeństwa i higieny pracy oraz ergonomii, uwzględniających instrukcje zawarte w dokumentacji techniczno-ruchowej – obowiązek ten wynika z wcześniej powołanego przepisu⁶. Z kolei, zgodnie z § 6 rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 21 października 2008 r. w sprawie zasadniczych wymagań dla maszyn⁷, producent lub jego upoważniony przedstawiciel jest zobowiązany do dostarczenia instrukcji jeszcze przed wprowadzeniem maszyny do obrotu lub oddaniem jej do użytku.

Instrukcja powinna być sporządzona w co najmniej jednym języku oficjalnym Unii Europejskiej. Na takiej wersji lub wersjach językowych, zweryfikowanych przez producenta lub jego upoważnionego przedstawiciela, powinien być umieszczony napis „Instrukcja oryginalna”. Jeżeli „Instrukcja oryginalna” nie istnieje w języku lub językach oficjalnych państwa członkowskiego, w którym maszyna będzie użytkowana, tłumaczenie na ten język lub języki powinno zostać dostarczone przez producenta lub jego upoważnionego przedstawiciela albo przez osobę wprowadzającą maszynę na dany obszar. Tłumaczenie powinno być opatrzone napisem „Tłumaczenie instrukcji oryginalnej”. W uzasadnionych przypadkach instrukcja konserwacji maszyny, przeznaczona do korzystania przez wyspecjalizowany personel zatrudniony przez producenta lub jego upoważnionego przedstawiciela, może być napisana tylko w języku, którym posługuje się personel.

Treść instrukcji, o których mowa powyżej, powinna zawierać co najmniej następujące informacje, jeżeli ma to zastosowanie:

1. nazwę i pełny adres producenta i jego upoważnionego przedstawiciela;
2. określenie maszyny, które zostało umieszczone na samej maszynie, z wyjątkiem numeru seryjnego;
3. deklarację zgodności WE lub dokument przedstawiający treść deklaracji zgodności WE, wskazujący szczegółowe dane dotyczące maszyny, niekoniecznie zawierający numer seryjny i podpis;
4. ogólny opis maszyny;
5. rysunki, schematy, opisy i objaśnienia niezbędne do użytkowania, konserwacji i naprawy maszyny oraz sprawdzenia prawidłowości jej działania;
6. opis stanowiska lub stanowisk pracy, które mogą zajmować operatorzy;
7. opis zastosowania maszyny zgodnego z przeznaczeniem;
8. ostrzeżenia dotyczące niedozwolonych sposobów użytkowania maszyn, które, jak to wynika z doświadczenia, mogą mieć miejsce;
9. instrukcje montażu, instalowania i łączenia, zawierające rysunki, schematy i sposoby mocowania oraz określenie podwozia lub instalacji, na jakich maszyna powinna być zamontowana;
10. dotyczące instalacji i montażu, mające na celu zmniejszenie hałasu lub drgań;
11. dotyczące oddania do użytku i eksploatacji maszyny oraz, jeżeli jest to niezbędne, instrukcje dotyczące szkolenia operatorów;
12. informacje dotyczące ryzyka istniejącego mimo zastosowania konstrukcji bezpiecznej samej w sobie, środków zabezpieczających i dodatkowych środków ochronnych;
13. dotyczące środków ochronnych, jakie musi zastosować użytkownik we właściwych przypadkach, łącznie z dostarczeniem środków ochrony indywidualnej;
14. podstawowe parametry narzędzi, które można stosować w maszynie;
15. warunki, w jakich maszyna spełnia wymagania stateczności podczas użytkowania, transportu, montażu, demontażu, postoju, badań czy przewidywalnych awarii;
16. określające bezpieczne warunki transportu, przenoszenia i przechowywania, z podaniem masy maszyny i jej poszczególnych części, jeżeli istnieje konieczność osobnego transportu;
17. sposób postępowania w razie wypadku lub awarii; jeżeli w maszynie zastosowano funkcję blokowania, to należy podać sposób przeprowadzenia bezpiecznego odblokowania urządzenia;
18. opis czynności regulacyjnych i konserwacyjnych, jakie powinien wykonywać użytkownik, oraz zapobiegawcze środki konserwacji;
19. instrukcje umożliwiające bezpieczne przeprowadzenie regulacji i konserwacji, w tym środki ochronne, jakie należy podjąć w trakcie tych czynności;
20. specyfikacje części zamiennych, jakie mają zostać użyte, jeżeli mają one wpływ na zdrowie i bezpieczeństwo operatorów;
21. parametry dotyczące emisji hałasu:
 - poziom ciśnienia akustycznego na stanowiskach pracy skorygowanego charakterystyką A, jeżeli przekracza on 70 dB(A); natomiast jeżeli poziom ten nie przekracza 70 dB(A), to powinno być to wyraźnie zaznaczone w instrukcji,
 - szczytową chwilową wartość ciśnienia akustycznego na stanowiskach pracy skorygowaną charakterystyką C, jeżeli przekracza ona 63 Pa (130 dB w stosunku do 20 µPa),
 - poziom mocy akustycznej maszyny skorygowany charakterystyką A, jeżeli poziom emitowanego ciśnienia akustycznego na stanowiskach pracy skorygowany charakterystyką A przekracza 80 dB(A);
22. dotyczące promieniowania emitowanego przez maszynę, szczególnie promieniowania niejonizującego, które może mieć niekorzystny wpływ na operatora i osoby narażone, w szczególności gdy mają wszczepione aktywne lub nieaktywne urządzenia medyczne.

Ponadto, w celu zastosowania rozwiązań będących sprawdzoną wiedzą inżynierską oraz uznanym sposobem zapewnienia bezpieczeństwa, producent lub jego upoważniony przedstawiciel, opracowując instrukcję obsługi, może wykorzystać informacje i wytyczne zawarte w następujących Polskich Normach:

- PN-EN ISO 20607:2019-08 Bezpieczeństwo maszyn – Instrukcja obsługi – Ogólne zasady opracowywania,
- PN-EN IEC/IEEE 82079-1:2020-09 Przygotowanie informacji dotyczących użytkowania (instrukcji użytkowania) produktów – Część 1: Zasady i wymagania ogólne.

Jak wynika z powyższego, instrukcja obsługi dostarczana przez producenta lub jego upoważnionego przedstawiciela posiada dużo szerszy zakres merytoryczny i jest skierowana do wszystkich grup odbiorców, tj. m.in. do osób transportujących maszynę, dokonujących jej montażu, operatorów oraz ich przełożonych, pracowników utrzymania ruchu i techników, a także do osób dokonujących demontażu maszyny.

7. Różnice pomiędzy instrukcjami bhp opracowywanymi przez pracodawców a instrukcjami obsługi producentów maszyn

Podstawowa różnica pomiędzy instrukcjami bhp opracowywanymi przez pracodawców a instrukcjami obsługi producentów lub ich upoważnionych przedstawicieli wynika z różnych adresatów aktów prawnych, obligujących do ich opracowania. Obowiązek opracowywania instrukcji bhp wynika wprost z przepisów prawa skierowanych bezpośrednio do pracodawcy, co szczegółowo wskazano na początku niniejszego artykułu. Z kolei obowiązek opracowywania instrukcji obsługi maszyn adresowany jest do ich producentów i wynika z rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 21 października 2008 r.⁷, implementującego do prawodawstwa polskiego Dyrektywę 2006/42/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 17 maja 2006 r. w sprawie maszyn, a skierowanego bezpośrednio do producentów maszyn.

Zakres merytoryczny szczegółowej instrukcji bhp jest zupełnie inny od treści, która powinna znajdować się w instrukcjach obsługi producentów maszyn. Na szczególną uwagę zasługuje tutaj fakt, że instrukcja bhp powinna wskazywać czynności, które należy wykonać przed rozpoczęciem danej pracy, zasady i sposoby bezpiecznego wykonywania pracy, czynności do wykonania po jej zakończeniu oraz zasady postępowania w sytuacjach awaryjnych, stwarzających zagrożenia dla życia lub zdrowia pracowników. Należy w tym miejscu zwrócić uwagę, że instrukcja taka obejmuje pełny zakres zadań i czynności pracownika na danym stanowisku, co może wykraczać poza czynności związane wyłącznie z obsługą maszyny.

W odniesieniu do instrukcji obsługi opracowywanych przez producentów maszyn ich zakres jest zupełnie inny, gdyż służy innemu celowi. Instrukcja maszyny ma bowiem opisać wszelkie aspekty jej eksploatacji, w każdym etapie jej „życia” technicznego, począwszy od transportu, montażu, uruchomienia, przez użytkowanie zgodne z przeznaczeniem, przebrojenia, konserwacje, przeglądy, aż po utylizację i złomowanie.

W zakładach pracy funkcjonuje powszechna i adekwatna praktyka opracowywania instrukcji bhp przez pracodawców na podstawie instrukcji obsługi dostarczanych przez producentów maszyn. Instrukcja bhp jest krótką formą – stanowi jedną, trzy, a czasami kilkanaście stron formatu A4. Z kolei instrukcja obsługi producenta jest z reguły obszernym dokumentem, zawierającym niejednokrotnie kilkaset stron, co z punktu widzenia funkcjonalności stanowi dla pracownika barierę uniemożliwiającą sprawne i bieżące korzystanie z takiego dokumentu. Ponadto znaczna jej część nie odnosi się do zadań, które są przypisane operatorowi. Wynika to z faktu, że stanowiskowe instrukcje bhp dotyczące obsługi maszyn są skierowane do węższej grupy odbiorców, niż instrukcje producentów maszyn. Instrukcje dla operatorów powinny być opracowane z dbałością o maksymalny poziom przejrzystości i czytelności. W takiej instrukcji pracodawca jest zobowiązany konkretyzować obowiązki pracownika oraz udzielać mu jednoznacznych wytycznych co do zasad bezpieczeństwa i sposobu postępowania przy obsłudze danej maszyny.

Powyższe twierdzenia znajdują odzwierciedlenie w obowiązujących przepisach prawa, zgodnie z którymi instrukcja bhp jest zupełnie innym dokumentem niż instrukcja producenta. Instrukcja dostarczana przez producenta maszyny jest przeznaczona dla pracodawcy i stanowi podstawę do opracowania (wymaganej odrębnym przepisem prawa) instrukcji bhp, dotyczącej obsługi (ściślej: posługiwania się – zob. definicja „użytkowania maszyny”) konkretnej maszyny realizującej określony proces technologiczny, usytuowanej w otoczeniu innych stanowisk pracy, w konkretnym miejscu, o określonych warunkach materialnego środowiska pracy. W tym miejscu należy ponownie podkreślić, że powołany wcześniej przepis zobowiązuje do uwzględnienia w instrukcjach bhp również możliwych do przewidzenia sytuacji nietypowych, występujących podczas użytkowania danej maszyny w konkretnym przedsiębiorstwie i warunkach eksploatacji, czego producent maszyny w większości przypadków nie może przewidzieć, tworząc własną instrukcję.

8. Błędy w zakresie udostępniania pracownikom instrukcji dotyczących maszyn

W nomenklaturze obowiązujących przepisów prawa znajdują się następujące określenia instrukcji dotyczących maszyn, które zostały również przytoczone w treści niniejszego artykułu:

- 1. instrukcje dotyczące użytkowania maszyn**, zwane „instrukcjami”, przywołane w rozporządzeniu Ministra Gospodarki z dnia 30 października 2002 r. w sprawie minimalnych wymagań dotyczących bezpieczeństwa i higieny pracy w zakresie użytkowania maszyn przez pracowników podczas pracy³ – są to instrukcje opracowane przez pracodawcę;
- 2. instrukcje bezpieczeństwa i higieny pracy** przywołane w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 26 września 1997 r. w sprawie ogólnych przepisów bhp² – są to instrukcje opracowane przez pracodawcę;
- 3. dokumentacja techniczno-ruchowa** przywołana w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 26 września 1997 r. w sprawie ogólnych przepisów bhp² – są to instrukcje opracowane przez producenta maszyny;
- 4. instrukcje** przywołane w ustawie z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy¹ – są to instrukcje opracowane przez pracodawcę;
- 5. instrukcje obsługi** przywołane w rozporządzeniu Ministra Gospodarki z dnia 21 października 2008 r. w sprawie zasadniczych wymagań dla maszyn⁷ – są to instrukcje opracowane przez producenta maszyny.

Z uwagi na różnorodność wymagań i przepisów prawa oraz ich niewłaściwą interpretację zdarza się, że pracodawcy nieświadomie wyposażają stanowiska pracy w instrukcje nieadekwatne do obowiązujących uregulowań prawnych. Za przykład może posłużyć udostępnianie przez pracodawców instrukcji maszyn dostarczanych przez producentów, zamiast instrukcji bhp. Jak wykazano w niniejszym artykule, istnieje zasadnicza różnica pomiędzy instrukcją opracowaną przez pracodawcę a instrukcją opracowaną przez producenta maszyny. Pracodawca ma bowiem obowiązek zapewnić pracownikom stały dostęp nie do jakichkolwiek instrukcji bhp, lecz do instrukcji

bhp, które dotyczą konkretnej maszyny i które są we właściwy sposób uszczegółowione, na co zwraca uwagę wyrok Sądu Administracyjnego w Gdańsku z dnia 27 lutego 2020 roku⁹.

Producenckiej instrukcji maszyny nie można uznać – w myśl obowiązujących przepisów prawa – za instrukcję bhp przeznaczoną do stałego korzystania przez pracowników. A to dlatego, że nie zawiera ona jasnego i jednoznacznego opisu czynności, które są przewidziane do wykonania przez pracownika w warunkach danego zakładu pracy, a w tym: czynności, które należy wykonać przed rozpoczęciem danej pracy, zasad i sposobów bezpiecznego wykonywania pracy, czynności do wykonania po jej zakończeniu oraz zasad postępowania w sytuacjach awaryjnych, stwarzających zagrożenia dla życia lub zdrowia pracowników. Nie posiada więc ona wystarczającego poziomu szczegółowości, jaka jest wymagana od instrukcji wydawanych przez pracodawcę.

9. Podsumowanie

W niniejszym artykule wykazano zasadnicze różnice pomiędzy instrukcjami dotyczącymi użytkowania maszyn (instrukcje bhp) a instrukcjami dostarczonymi przez producentów maszyn wraz z maszynami. Niewątpliwie jest, że pracodawca został zobowiązany przepisami prawa do zapewnienia pracownikom stałego dostępu do konkretnych instrukcji bhp, które dotyczą danej maszyny i które są we właściwy sposób uszczegółowione. Przepisy prawa zobowiązują pracodawcę wprost do wydania instrukcji, co wyklucza możliwość zastąpienia jej przez instrukcję opracowaną przez producenta maszyny.

Istotne jest także to, że niedopełnienie tego obowiązku może narazić pracodawcę na odpowiedzialność prawną, a w najgorszym przypadku może przyczynić się do zaistnienia wypadku przy pracy. Zapoznanie z instrukcją jest bowiem elementem instruktażu stanowiskowego, który powinien objaśnić

pracownikowi w szczególności metody bezpiecznej pracy (w tym: podczas obsługi maszyn), zawarte w instrukcjach bhp¹⁰.

Z uwagi na powyższe warto zweryfikować sposób postępowania, udostępniania, a także rodzaj i zakres merytoryczny poszczególnych instrukcji bhp. Pozwoli to na spełnienie podstawowego obowiązku, jakim jest zapewnienie pracownikom bezpiecznych i higienicznych warunków pracy.

Przypisy

1. tj. Dz.U.2020.1320 ze zmianami
2. tj. Dz.U.2003.169.1650 ze zmianami
3. Dz.U.2002.191.1596 ze zmianami
4. Sprawozdanie z działalności Państwowej Inspekcji Pracy w 2020 roku
5. Dz.U.2004.180.1860 ze zmianami
6. § 51 ust. 2 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 26 września 1997 r. w sprawie ogólnych przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy
7. Dz.U.2008.199.1228 ze zmianami
8. § 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 30 października 2002 r. w sprawie minimalnych wymagań dotyczących bezpieczeństwa i higieny pracy w zakresie użytkowania maszyn przez pracowników podczas pracy
9. sygn. akt III SA/Gd 108/20
10. § 9 ust. 2 rozporządzenia Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 27 lipca 2004 r. w sprawie szkolenia w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy

 mgr inż. Aleksandra Ciesielska
dr inż. Radosław Gonet
EcoMS Consulting Sp. z o.o. – Wrocław

reklama

Katedra Inżynierii Maszyn i Transportu

XII Międzynarodowa Konferencja TECHNIKI URABIANIA „TUR 2022”

Krynica Zdrój, 20 ÷ 23 września 2022, Hotel Mercure Resort & SPA

TEMATYKA KONFERENCJI: Quo vadis, górnictwo?, Techniki urabiania, transportu i przeróbki surowców mineralnych, Trendy rozwojowe w konstrukcji maszyn w górnictwie podziemnym oraz odkrywkowym, Alternatywne źródła i metody pozyskiwania energii oraz surowców, Zagadnienia bezpieczeństwa i zarządzania w górnictwie, Zagadnienia eksploatacji i bezpieczeństwa w transporcie linowym, Sposoby odzyskiwania surowców z materiałów odpadowych, Nowoczesne technologie tunelowe, Czyste technologie górnicze, bezemisyjne napędy samojezdnych maszyn górniczych oraz zagadnienia ochrony środowiska.

Szczegółowe informacje dotyczące konferencji dostępne na stronie konferencji: <http://www.tur.agh.edu.pl>.

Osoby kontaktowe: Krzysztof Kotwica: kotwica@agh.edu.pl, tel. 0048 607 467 068